

Nauka po I wojnie światowej - *Education after World War I*

Jaka była organizacja nauki w szkole w Koniuszowej w zaborze austriackim oraz po odzyskaniu przez Polskę Niepodległości? Omówienie tej problematyki oparte zostało na opracowaniu Zygmunta Ruty¹.

W okresie znajdowania się Koniuszowej pod zaborem austriackim funkcjonowanie szkoły w naszej miejscowości regulowała ustawa uchwalona przez sejm galicyjski² i Radę Szkolną Krajową. Obowiązek szkolny trwał 6 lat i rozpoczynał się od ukończenia przez dziecko 6 lat (wieku dziecka nie liczono według rzeczywistej daty urodzenia, ale w stosunku do początku roku szkolnego, tj. na dzień 1 września).

W Koniuszowej – podobnie jak w zdecydowanej większości wsi – funkcjonowała jednoklasowa szkoła z jednym nauczycielem. Współczesnym uczniom nieco trudno zrozumieć ten sposób nauki. Uczeń uczęszczał do sześcioletniej szkoły ludowej, a kończył jedną klasę (w miastach funkcjonowały 6 i 7 letnie szkoły ludowe).

Wynikiem takiej organizacji systemu kształcenia był bardzo utrudniony, a wręcz niemożliwy, dostęp dzieci chłopskich do szkół wyższego szczebla. Było to wówczas – co obecnie jest również trudno zrozumieć uczniom - celem zamierzonym większości ziemiaństwa, które uważało, że chłopu wystarczy, aby umiał pisać i czytać.

Sytuacja zmieniła się po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Już w 1919 roku ukazał się dekret³, który wprowadzał obowiązek szkolny od 7 do 14 roku życia. Konstytucja marcowa w art. 118 gwarantuje: *w zakresie szkoły powszechnej nauka jest obowiązkową dla wszystkich obywateli Państwa*, a w art.119: *nauka w szkołach państwowych i samorządowych jest bezpłatną*⁴. Rok później wprowadzono w życie ustawę z dnia 17 lutego 1922r. o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół powszechnych oraz o budowie publicznych szkół powszechnych⁵. W Koniuszowej zaczęła wówczas funkcjonować szkoła czteroklasowa, do której uczniowie uczęszczałi siedem lat. Organizację pracy (z niewielkimi późniejszymi modyfikacjami) przedstawia poniższa tabela⁶:

Stopień organizacji szkoły	4 – klasowa						
	I	II	III	IV			
Rocznik	1	2	3	4	5	6	7
Oddział	I	II	III	IV	V	VI	VII
Religia	2	2	2	2	2	2	2
Język polski	16 x 0,5 godz.	7	7	7	5	5	5
Język obcy	-	-	-	-	-	-	-
Rachunki z geometrią	6 x 0,5 godz.	4	5	5	5	5	5
Przyroda	-	-	1	3	5	5	5
Geografia	-	-	2	2	3	3	6
Historia	-	-	2	2	3	3	6
Rysunki	2 x 0,5 godz.	2	2		2		
Roboty	2 x 0,5 godz.	2	3		2		
Śpiew	2 x 0,5 godz.	2	2		1		

¹ Zygmunt Ruta, *Szkolnictwo powszechne w okręgu szkolnym krakowskim w latach 1918-1939*, Wrocław 1980.

² Ustawa z dnia 23 maja 1895r. o zakładaniu i urządzaniu publicznych szkół ludowych i obowiązku posyłania do nich dzieci. Dz. Ustaw i Rozporządzeń Krajowych 1897, nr 57.

³ Dekret o obowiązku szkolnym z dnia 7 lutego 1919r. Dz.Urz.Min.WRiOP, 1919, nr 2, poz.2.

⁴ Ustawa z dnia 17 marca 1921 roku Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U.R.P, Nr 44, poz.267.

⁵ Dz.U.RP, 1922, Nr 18, poz.143 i 144.

⁶ Na podstawie: Z. Ruta, *Szkolnictwo powszechne*, s. 30-31.

Gry i gimnastyka	4 x 0,5 godz.	4 x 0,5 godz.	4 x 0,5 godz.		4 x 0,5 godz.		
Razem	18 pełnych godz.	21 pełnych godz.	28 pełnych godz.	30 pełnych godz.	30 pełnych godz.	30 pełnych godz.	30 pełnych godz.

Jak można było prowadzić naukę przy takim sposobie organizacji? Prowadzone były zajęcia podzielone na tzw. *naukę głośną* (nauka pod bezpośrednim nadzorem nauczyciela), *naukę wspólną* (nauka prowadzone jednocześnie dla 2 lub 3 oddziałów) i *ciche zajęcia* (praca samodzielna uczniów).

Następna poważna zmiana w systemie organizacji zajęć w naszej szkole została wprowadzona tzw. *reformą Jędrzejewiczowską* w 1932r.⁷ Od tej pory zaczął obowiązywać zapis, że dziecko rozpoczyna obowiązek szkolny w tym roku kalendarzowym, w którym kończy 7 lat (w pozostałych rejonach Polski zapis ten funkcjonował już wcześniej). Obowiązek szkolny trwa w dalszym ciągu 7 lat, jednak na terenie byłej Galicji aż do roku szkolnego 1938/39 obowiązywały dawne przepisy (uczniowie ze starszych roczników realizowali 6 letni obowiązek szkolny). Nasza szkoła pozostała szkołą czteroklasową. Była szkołą I stopnia. II stopień obejmował szkołę sześcioklasową, III – siedmioklasową. Nauka w szkołach wszystkich stopni trwała siedem lat. Uczeń mógł kontynuować naukę w gimnazjum, jeżeli uczęszczał do szkoły siedmioletniej (III stopnia). Co dziwniejsze, klasa VII w tym ostatnim typie szkół nazywana była „czapką” – uczeń, który chciał kontynuować naukę w gimnazjum, przechodził do tej szkoły po klasie VI. Trudno w to dziś uwierzyć, ale uczeń po klasie 7 kończył edukację – nie mógł kontynuować nauki w gimnazjum.

Jaki był powód takiego „dziwnego” rozwiązania programowego i organizacyjnych polskich szkół? Niniejsza praca nie ma na celu przedstawienia sytuacji szkolnictwa w II RP, jednak żeby zrozumieć funkcjonowanie szkoły w Koniuszowej, trzeba w tym miejscu przypomnieć kilka informacji. Pamiętać należy, że w okresie Drugiej Rzeczypospolitej próbowano na nowo stworzyć system oświaty, który celowo był przez zaborców zaniechany, stąd ogromne zaległości w tej dziedzinie (baza lokalowa, programy nauczania, podręczniki, kadra nauczycielska). Nie można było zrobić wszystkiego jednocześnie, dlatego przedstawione wyżej rozwiązania miały na celu:

- poprzez szkolnictwo powszechne zapewnić wszystkim obywatelom wyposażenie w wiadomości i umiejętności na poziomie elementarnym oraz wykształcenie postaw patriotycznych i obywatelskich,
- gimnazja (bez języka łacińskiego) miały dostarczyć krajowi urzędników średniego szczebla,
- gimnazja (z językiem łacińskim) oraz licea ogólnokształcące powinny być w myśl reformatorów kuźnią elit rozwijającą swój intelekt na studiach wyższych,
- szkolnictwo zawodowe miało na celu zapewnienie wykwalifikowanych kadr dla przemysłu.

Modyfikacji uległ sposób organizacji zajęć. *Statut publicznych szkół powszechnych*⁸ i inne dokumenty ministerstwa WRiOP doprecyzowały sposób organizacji zajęć lekcyjnych. W

⁷ Ustawę z dnia 11 marca 1932r. o ustroju szkolnictwa (Dz.Urz.Min.WRiOP, 1932, Nr 4, poz.39) oraz inne akty prawne przebudowujące ustrój szkolny Rzeczypospolitej zostały opracowane i wcielone w życie przez ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Janusza Jędrzejewicza.

⁸ Dz.Urz.Min.WRiOP, 1933, Nr 14, poz.194.

naszej szkole organizacja szkoły mogła wyglądać w taki sposób (według wariantu szkoły o dwóch nauczycielach – Genowefa Piwowar i Benedykt Kozuch)⁹:

Przedmioty	Klasy				Liczba godzin ucznia
	I	II	III* (rok 3,4)	IV* (rok 5,6,7)	
Religia	2	2	1+1	1+1	14
Język polski	6	6	5	5	37
Historia	-	-	-	2	6
Geografia i nauka o przyrodzie	-	-	2	3	13
Arytmetyka z geometrią	3	3	3	3	21
Rysunek	1	1	1	2	10
Zajęcia praktyczne	1	1	2	2	12
Śpiew	1	1	1	1	6
Ćwiczenia cielesne			1 chłopcy 1 dziewczęta		6
Liczba godzin ucznia	14	14	17	21	125
Liczba godzin nauczyciela	28 (lub 26 – przy łączonych zajęciach z religii)		38 (lub 36 – przy łączonych zajęciach z religii)		

* w klasie III liczba godzin liczona jest podwójnie, w klasie IV – potrójnie.

Bardzo trudno precyzyjnie określić spełnianie obowiązku szkolnego przez dzieci zamieszkałe na terenie Koniuszowej. Jest rzeczą pewną – podobna sytuacja występowała w innych wsiach regionu – że istniała grupa uczniów, którzy zostali do szkoły zapisani, ale nie uczęszczali na lekcje. Powody były różne: brak ubrania i obuwia, konieczność pomocy rodzicom w gospodarstwie, wreszcie – brak chęci do nauki i zwyczajne lenistwo. Z drugiej strony należy jednak pamiętać, że warunki lokalowe szkół w tamtym okresie nie pozwalały na objęcie obowiązkiem nauki wszystkich uczniów – taka liczba dzieci nie była w stanie fizycznie zmieścić się w pomieszczeniach, którymi dysponowały szkoły.

Niestety reforma Jędrzejewiczowska nie przyczyniła się zbytnio do podniesienia wskaźnika kontynuowania nauki przez dzieci z Koniuszowej w szkołach wyższego stopnia. Przyczyną był trudny i skomplikowany tryb dopuszczania do szkół wyższego etapu kształcenia (tzn. czteroletniego gimnazjum, dwuletniego liceum, a następnie studia wyższe): do gimnazjum przyjmowani byli absolwenci klasy szóstej – czyli uczniowie szkół III stopnia, a taka szkoła położona najbliżej Koniuszowej znajdowała się w Nowym Sączu. Wiązało się to z dużym obciążeniem finansowym – co prawda sama nauka była bezpłatna, ale koszt podręczników, ubrania i stancji przewyższał możliwość biednych w większości rodzin z Koniuszowej. Nic więc dziwnego, że z naszej miejscowości naukę kontynuowało bardzo niewielu uczniów: Marcin Kociołek, Benedykt Kozuch, Jan Szarek.

⁹ Z. Ruta, *Szkolnictwo powszechne w okręgu szkolnym krakowskim w latach 1918-1939*, Wrocław 1980, s. 152.